

pravno pitanje — ako neko u vezi pola litara mleka, iz čega ne može iskrsnuti ni čestita zadržica, govori »o ataku na čovečanstvo i o zločinu«, onda ta osoba ne dospeva pred sud i sudije, nego pred lekare ludnice. Neće dospeti samo zbog toga, što je rekao mišljenje štiteći neku svoju pravdu, nego zbog načina tumačenja mišljenja. »Nikakav zakon ne nalaže, osmehnu se advokat, da građani moraju obuvati cipele, ali kada bi neko počeo hodati bos, da bi ostvario pravo na bosonogost, svi bi posumnjali u njegovu zdravu pamet.«

Moguće je, odgovori Kolhas, da će se nekim, kao što to advokat naziva »njegov način tumačenja mišljenja« činiti neobičnim i čudnim, ali po njegovom mišljenju ga »ne smatraju ludim zbog načina tumačenja mišljenja, nego zbog glasnog proglašavanja očite istine«. Pošto »zdravim razumom ne može verovati, da postoje dve vrste istine, mala i velika, nepravdu odluku u pitanju zaštitnog pića mora smatrati atakom na ljudski rod i zločinom, i kao sudija tog procesa poneće se kao odgovorni opunomoćnik čovečanstva.«

Iskreno želi, reče je advokat, da Mihalj Kolhas ovo pitanje zaključiti u ime jedine i nedeljive istine, »na opšte zadovoljstvo čovečanstva«.

MANIFEST

Kolhas je u jednoj trafici kupio papira za pismo i kovertu, otišao je kući, seo za kuhinjski sto i kao »odgovorni opunomoćnik čovečanstva« napisao **Manifest** u pet primeraka, pa je adresirao pet koverata: Kurt Valdeheim, sekretar UN, Nju Jork; ministar Leonjid Brežnjev, Moskva; predsednik Ričard Nikson, Vašington; Papa Pavle VI, Vatikan; kralj i lštvan, Madarska.

U manifestu je podrobno opisano pitanje zaštitnog pića i zaključio, da je odluka u vezi

toga »zlonamerna i nepravedna«, zato on, Mihalj Kolhas ovim poništava dotičnu odluku, a krivce: rukovodioca pogona, poslovnog direktora i sindikalnog sekretara »poziva na odgovornost i osuđuje ih u ime čovečanstva«. O načinu izvršenja kazne »u ime slobodne savesti čovečanstva« odlučuju sami okrivljeni s ograničenjem, da »ne mogu platiti životom, ni sa svojim, ni sa životom nekog od članova svoje porodice, ni rodbine, ni drugova, ni protivnika«.

Kolhas, kao »odgovorni sudija« izjavljuje: »jedini cilj njegove misije jeste osiguranje uslova jedinjoj i nedeljivoj istini, a tokom revizije odluke nije ga vodio strah niti želja za osvetom«. Dužnost mu je bila da o poništenju nepravedne odluke i osuđivanju zločinaca obavesti adresante i da ih ujedno pozove da »svim mogućim snagama bezodložno daju do znanja svim narodima sveta pobedu pravdnosti«. Manifest želi dostaviti adresantima shodno značaju, to jest »putem vatre, te čiste i jedinstvene posrednice«.

Kolhas je pažljivo zalepio kovertu sa manifestom, stavio ih na rešetku peći i zapalio.

Sledećeg jutra se okupao, makazicama za nokte isekao dlačice iz nosa i izašao na ulicu u sveže ispeglanom sivom odelu. Neko vreme se šetao, posle je jeo viršle u samouslužnom restoranu, popio flašu piva, u jednoj prodavnici boja kupio deset litara benzina i desetolitarnu, narandžastu plastičnu kantu. Seo je na tramvaj, pa je još dugo pešačio dok nije našao zamišljeno mesto. Stao je, kantu spustio u blatu i pogledao naokolo. Nije video ni zgrade, ni drveće, ni ljude, ni mačke. Skinuo je sako. Duvao je vetar; savio je kaput oko ruke, naježio se od hladnoće. Ponovo je pogledao blatnjavu okolinu, kao da traži stolicu ili čiviluk. Pogled mu zastade na žučkastoj plastičnoj kanti, opipao je šibice u džepu, neko vreme je još posmatrao kantu, pa je isplazio jezik na nju. Pro-

menio je izraz lica: izgledao je ozbiljno i zamišljeno; okrenuo je leđa narandžastoj kanti, iskopčao pa skinuo i savio košulju oko ruke. Na kraju je skinuo i potkošulju: golim prsima, raširenih nogu je stajao u blatu, licem prema vetru, razrogačenih očiju.

JASMIN

U fabrici ... nije izazvalo nikakvo čuđenje što se ložac Mihalj Kolhas, koji je »samovoljno napustio radno mesto« jednog lepog dana pojavio u fabrici, i zamolio za oprostaj poslovnog direktora, sindikalnog sekretara i rukovodioca pogona »zbog nedoličnog ponašanja«. Niko se nije ljutio na ložaca, čak šta više, gledali su na njega sa priličnom dozom dobronamernosti. Sindikalni sekretar je izjavio da je spreman dogadaje »predati zaboravu«, jer i najbolji konj se može ponekad pomamiti, pa je potvrdio obećanje, da će Kolhasa predložiti za povećanje plate.

Žena, koju je Kolhas pismeno obavestio da se »prihvatio posla«, odmah je doputovala iz sela N... sa dečakom. Blještavim očima je izvadila iz torbe štednu knjižicu i tutnula mužu u ruke, »nek pogleda, de-de, nek samo pogleda dali je podigla i dinar od uštedevine«.

Dok je trajala zima, Kolhas je svakog dana ustajao pre zore i u sakou, cvokoćući, rukama zavučenim u džepove celih dva sata hodao pustim ulicama. Tiho je mumlao, kao da želi nekoga ubediti u svoju istinu. »Telom ću zagrejati vazduh, tu toplotu će primetiti laste, busenje i drveće, pa će nam pre stići proleće«.

Prvih dana je čuo iza sebe žene tihе korake, ali je vremenom prestala »kontrola« i ložac je ponekad s osmehom na licu zakoraknuo na stranu, da mu ne ošine lice od rose otežala grana jasmína, koja se savila preko ograde. □□□

Prevela s mađarskog: Rajšli Emeše

pisma za trinidad

anika idstrom

ANIKA IDSTROM (1947.) je finska spisateljica koja se u svoja četiri objavljena romana (»Plavo nebo«, 1980; »Moj otac, moja ljubav«, 1981; »Moj brat Sebastijan«, 1985. i »Pisma za Trinidad«, 1989.) uglavnom bavi ženama. Mada sebe ne smatra feministkinjom, njene knjige predstavljaju trajnu vezu sa tradicionalnom finskom ženskom literaturom.

Njen najnoviji roman, kao i oni prethodni, bavi se celijom porodicom: osam, majkom i ćerkom, na odmoru u Izraelu. Roman je baziran na kompletnoj transformaciji kojoj su podvrgnuti svi članovi porodice na ovom putovanju, u stvarnosti i u mašti naratorovog oca.

Elizabet je predložila da idu na plažu. Sepo bi voleo da joj pokaže koral, ali je njegova žena mislila da je on suviše daleko, pa su tako odlučili da ostanu i odu na plažu najbližu hotelu.

Iznajmili su dušeke i suncobran i pronašli mesto u prvom redu, blizu vode. More je blistalo, a dugački, plitki talasi kotrljali su se prema pesku, kao da uzdišu, ili čak hrču. Sepo je za trenutak zadremao, onda je ustao i, uzevši svoj dvogled, fokusirao more. Dva ratna broda su kroz blistave talase plovila prema istoku. Egipat, Jordan i arapske zemlje svuda okolo, Iran i Irak blizu, Libija nedaleko — bilo je to kao ležanje na buretu baruta!

Elizabet je zaplivala i on pde za njom. Nosio je svoju ženu kroz talase, igrajući se spasio- ca i vukao Elizabetino kobojagi beživotno telo kroz talase. Ronili su, pa se Elizabet požalila da joj so peče oči. Legli su na dušeke i, kada ju je Sepo pogledao, osetio je oštar ubod požude i pozeleo da vode ljubav, ali je morao da se zadovolji milovanjem njene butine. Kada je želja postala suviše jaka, pokrio se peškirom i Elizabet se nasmejala.

»Opet? Ti si nezasti«, kazala je.

Elizabet je rekla da ide da se istušira. Sepo je ugledao raka u pesku: imao je skrovište u šupljini nedaleko od mesta na kojem su oni ležali. Kada je ispružio nogu prema njemu, ovaj se izgubio u rupi.

Elizabet se vratila i legla na dušek na stomač.

»Jesi li videla koral?« Sepo je upitao. Njegova žena je nešto promrmljala — koral je nije zanimao — ali Sepo je brzobzirno nastavio.

»Koral je životinja, neverovatno! Napravljen je od hiljade drugih životinja, koje su jedna sa drugom povezane preko stomaka. Kada jedna od njih uspe da zgrabi neko morsko stvorenje za jelo, cela koralna zajednica ima koristi. Hrana prolazi iz jedne individue u drugu, kroz njihove šuplje stomake. I njihova reprodukcija je takode zapanjujuća. Majka uzgaja individuu izvan sebe, a ona je s njom povezana preko stomaka, a ova uzgaja drugu individuu, sve dok ih ne bude mnogo i stvaraju greben. Nigde drugde u stvaranju ne možeš sresti ni jednu nerazdvojivu porodičnu zajednicu, ni jednu simbiotičku tvrdavu oslobodenu stida zbog zavisnosti. Oni su i prekrasni, neuporedivi u odsjaju svetla. Ali nisu bezopasni: ako ih dodirneš, možeš se opečti ili dobiti plik na prstu. Tako se oni štite od spoljnih opasnosti. Veličanstveno!«

Sepo je pričao zatvorenih očiju, prisećajući se onoga što je pročitao u enciklopediji pre nego što su krenuli od kuće, pretpostavljajući da će to zanimati njegovu ženu. Uostalom, pre nego što su se smestili ona je rekla da je zbog koralna želela da dode ovamo, zbog podvodnog života, zbog toga što su se najlepší koralni na svetu nalazili u Crvenom moru.

Otvorio je oči i video da je Elizabet nestala. Pogledao je iza sebe i ugledao je kako odlazi njišući se. Osetio je nesvesticu; zar je bio previše na suncu?

Na plaži je bio bar, okrugla baraka sa slamnatim krovom; Sepo je pokupio svoje stvari i otišao tamo. Kad je stigao do vrata, osetio je slabost u nogama i zastao na pragu. U sredini bara nalazila se okrugla tezga, ispred koje su bile stolice sa tankim nogama. Elizabet je bila naslonjena na tezgju, razgovarajući s nekim čovekom, onim istim kojeg je Sepo video u hotelskom baru prethodne noći. Nije bilo drugih posetilaca. Čovek je nosio cvetni šorc do kolena; grudi su mu bile gole. Oko vrata je nosio zlatan lanac, a na lancu srce. Iza tezge je drugi čovek u šorcju čistio mašinu za kafu. Viknuo je nešto Sepu, verovatno mu je govorio da ode, jer je zatvoreno. Međutim, Elizabet je pozvala Sepa da ude. Pušila je i pijuckala nešto iz visoke čaše; dodi ovamo, rekla je, verovatno će Amar i tebe častiti pićem. Unse su joj bile crvene i ravnodušno se smešila. Sepo je stao pored Elizabet i pogledao čoveka.

»Moj suprug«, rekla je Elizabet; Sepo je pružio žigolu oznojanoj ruci. Elizabet reče da je Amar obećao da će ih provozati okolo; napolju je stajao džip sa otvorenim krovom.

»Koliko će to koštati?« upitao je Sepo i Elizabet prevede pitanje, na koje je čovek nedvosmileno odgovorio: »Za tebe ništa. Elizabet, prijateljice moja, ništa.«

Sepo se neprirodno nasmejao: prijateljica, mislio je kakva je ona to njemu prijateljica?

Bezvoljno, kao da je prisiljen nekom nekontrolisanom silom, on uđe u auto. Elizabet je sela do Amara, Amar stavi staklene naočare za sunce i nasmeši se. Sepo je uočio njegove oštre, šiljaste zube.

»Polazak«, rekla je Elizabet i bacila cigaretu na zemlju. Čovek pokrenu mašinu i auto odvrsti na put.

Odvezli su se iz grada, prolazeći luku i napola izgrađene hotele uz litice, turiste koji su ležali na plaži i male restorane i kafane na plaži, vozili napred sve dok pejzaž nije postao sve prazniji, dok na kraju ne ostaše samo more i ogoljena crvena zemlja. Vozili su se brzo; čovekov izraz lica je bio napet.

»Gde idemo?« upitao je Sepo, ali nije dobio odgovor. Oslonio se unazad, misleći kako je, uprkos svemu, pejzaž impresivan i da je bolje sedeti u otvorenom džipu nego se pržiti na vreloj plaži.

Stigli su do raskrsnice i skrenuli na šljunčani put koji je vodio u pustinju. More je ostalo iza njih; ispod njih sve veće i veće grube litice. Za trenutak su stigli u kanjom, uzanu klišuru.

Samo da bi pitao nešto, Sepo upita od čega su litice, da li su zbog krede na nekim delovima toliko blede? Ili zbog soli? Elizabet je slegla ramenima; Sepo se setio Lotove žene i pomisli da nije nemoguće da stene sadrže velike količine soli.

Put je vodio uzbrdo, sa ostrim skretanjima ulevo i enormnim kamenim blokovima, nasukanim kao posle zemljotresa.

»Baš kao na mesecu!« Sepo je uzviknuo. Elizabet nije reagovala.

»Baš kao na mesecu!« progundao je.

Na platou se otvorio prijatan pejzaž preko pustinje. Crveno more je bilo samo tanka, sjajna traka. Krajolik je bio pust i beživotan, stenovit i suv, planine se gubile u talasima i savijale u beskraj. Da li su ovde Izraeličani lutali pedeset godina, da li su se ovde Isus i drugi sveti ljudi posle njega borili u divljini, samo sa zmijama i škorprijama koje su im pravile društvo? Neverovatno!

Put je postao uži i grbaviji; već duže vreme niko ih nije mimoišao. Nebo je bilo svetlo i bez oblaka; Sepo je pogledao na sat i upitao se koliko će daleko ići. Bilo je vreme ručku i on je, naposljetku, bio i gladan; tog jutra je doručak ostavio netaknut.

Konačno je čovek zakočio; na mestu gde se put širio, on je okrenuo džip i stao. Izašao je iz auta; Elizabet ga je sledila i zajedno su ošetali do litice. Tišina je naletela na Sepove uši i mogao je čuti otkucaje svog srca. Nebo je bilo zaslepljujuće otvoreno i svetlo, daleko iznad maglovitih, nejasnih planina.

I on je izašao iz kola. Stajali su jedno kraj drugog. Atmosfera je bila puna poštovanja, a

istovremeno i napeta. Amar je kleknuo i pokazao nešto na zemlji. Bila je to škorpija; Sepo je uzeo štapić i počeo da je pregleda, tako da nije ni primetio kada su Elizabeta i čovek otišli nazad u kola. Nikada do sada nije video živu škorpiju i ona ga je zanimala, kao i sve drugo što je živo i kreće se. Čuo je pokretanje mašine, ali nije žurio; neka malo čekaju, kad smo već došli ovako daleko. Škorpija se svojim štupaljkama okačila o štap, ta mala, bezbojna, zla zver.

Kada je ustao i pogledao gore, auto je bio u pokretu. Zakoračio je, a auto je otišao. Kada je iza njega ostala samo prašina, počeo je da trči, trčao nekoliko desetina metara i stao. Žurio je u pravcu u kom su kola nestala, video kako se prašina sleže i čuo kako je utihnula buka motora. S rukama na bokovima žurio je ispred sebe i izgledao zabrinuto. Dovraga, rekao je, moj šešir za sunce je u kolima.

Tišina je sada bila još intenzivnija nego ranije, nebo višlje, prostor još beskrajniji i njegovu samoću potpuna. Počeo je da peva. Nije znao mnogo pesama, ali setio se nekoliko melanholičnih nota iz škole, zašto su baš one ostale u njegovom sećanju? Kada je pesma počela da biva previše tužna, započeo je drugu, veselij, kojoj nije znao reči, ali koju je mogao da zviždi. Stao je. Upitao se da li se nalazi u smrtnoj opasnosti, i šta bi uradio kako bi tako bilo. Bio je on sam u divljini, proveo je prilično dug period u šumi, ali kod kuće, gde je znao uslove i moguću opasnost. Najveći rizik su bile ptice grabljivice, šakal koji je mogao skočiti na njega sa velikog kamena ako nije bio oprezan, ili zmija koja ga je mogla ugristi. Pogledao je gore; par lešinara je leteo nekom. Znači, mogao je biti blizu naseljenog mesta i možda će ga, ako ima sreće, turistički autobus ili neko drugo vozilo povesti.

Pokrenuo se pun nade, hodaajući putem i zadovoljno misleći kako je nizbrdica sve do grada. Kada bi išao normalnom brzinom, bio bi tamo kroz sat ipo — ne, najviše sat.

Nakon sat vremena hoda shvatio je da se izgubio. Kako je to moguće, mogao bi se zakleti da je pratio put kojim je išao automobil. Ali sada, kada je pogledao oko sebe, nije više video more, koje mu je davalo pravac. Počeo je da trči nazad, putem kojim je došao i, shvativši da je pejzaž isti kudgod da pogleda, uhvatila ga je panika. Pao je i povredio koleno, zatim je ustao i odlučio da se smiri i bude razuman. Posle deset minuta stigao je do raskršća i uvideo da je tu pogrešno skrenuo.

Sunce je pržilo. Pocepao je rukav košulje i od njega napravio kapu, ali vetar ju je brzo oduvao. Put je bio kamenit i tlo meko pod nogama; hodanje je težak posao. Nije mogao ni zamisliti da je pešačenje po pustinji toliko naporno.

Dva ipo sata kasnije lice mu je bilo jarko crveno i oči staklaste. Koleno ga je bolelo, ali nije to više primećivao. Poslednjih sat vremena jedna slika mu se stalno vraćala u svest, i sada ponovo, Elizabet ispred njega i on davi Elizabet. Što ju je jače davio, njegovo zadovoljstvo je bilo sve veće. Hteo je da protera tu sliku iz svesti i počeo je opet da peva, nije sada smeo osloboditi put očaju. Dovoljno je što je jedan član porodice lud, a to je, nesumnjivo, Elizabet.

Međutim, ponovo je počeo da je davi, a ovog puta osećanje koje se uz to javilo bilo je toliko jako da je pao na kolena i počeo da plače od besa. Oporavljen, on pogleda uokolo i opet mu se učini da se izgubio. Okrenuo se i skoro sat vremena hodao pre nego što je pronašao pravi put. Imao je vrtoglavicu, teturao se i bilo mu je muka. Desetak metara ispred ugledao je ženu koja je ležala na zemlji. Bila je to Elizabet i, kada je prišao bliže, video je da je mrtva, neko ju je napao i verovatno silovao, jer prepone su joj bile krvave, a vrata izmrtna u neprirnodnom položaju. Oko vrata je imala tamne mrlje i jezik, crn, opušten, otečen, visio joj je iz usta. Začuo je graktanje neke ptice i skrenuo pogled; kada je ponovo pogledao prema telu, njega više nije bilo. Nastavio je putovanje i počeo da peva, odlučan da istraje i otpева sve pesme koje zna i one koje ne zna, izmislice reči, neće se predati; i tako je pevao kao ponekad u vojsci na dugim marševima poslednjim delićem snage, pevao je čak i kada više nije mogao ni zvuka izustiti, ali nastavio je da peva u mislima, da peva svim svojim srcem, dok napokon,

predveče, nešto posle šest, dok su hotelski gosti sedali za večeru, nije oteturao, polusvestan, kroz vrata trepezarije.

Vainikainen i njegova grupa vratili su se sa putovanja u Sinaj i sedeli su u zadnjem delu trepezarije; Elizabet je sa Amaram jela za sedmim stolom. Cim je Sepo stao na ulaz, odmah ih je primetio, prvo Vainikainenov svetao, jasno definisan oblik, zatim svoju ženu i Amara; taj čovek je nosio Sepovo svetlo letnje odelo. Zvonilo mu je u ušima; da li je moguće da su pune peska?

Kao kroz san, shvatio je kako mora da je izgledao. Nakon dugih časova lutanja po pustinji koža mu je izgorela, lice mu je u plikovima, oči staklaste, usne suve i ispucale, koleno krvavo. Odeća mu je bila u dronjima; košulja nije imala rukav. Ali prijateljski se nasmešio kada je susreo pogled onih oko sebe; konobar je zapanjen stao ispred njega, ali on je nastavio dalje, probio se između stolova i seo kraj Elizabet.

Prvo što je primetio bila je mrlja na odelu koje je Amar pozajmio; bila je to mrlja od prošlog leta, kada mu je ispalo parče pite od borovnica na tržnici u Hakaniemiju. Hteo je da ispriča tu priču, ali nije mogao izustiti ni reč. Grlo mi je bilo suvo; Elizabet mu je sipala čašu vode i pokušao je da je uzme, ali šaku je sklopio u vazduhu. Čaša je pala na pod i razbila se, konobar je došao sa metlom, počistio razbijenu čašu i doneo mu drugu. Ovog puta je uspeo i ispijao je čašu za čašom.

Elizabet i Amar su jeli glavno jelo, ali on je morao priznati da nije bio gladan. Zvonjava u njegovim ušima postade tutnjava. Okrenuo se i susreo Vainikainenov pogled; Vainikainen je izgledao čudno blede. Sepo se nasmešio i hteo da upita kako je proteklo putovanje, ali nije mogao da govori. Marja Laven, malo dalje, klimnula mu je s očiglednom nelagodnošću i, uopšte, njegovi saputnici su izgledali mirno i ozbiljno kada su gledali u njega. Hteo je da im kaže nešto ohrabrujuće, nešto kao, pa eto, preživljavamo uprkos svemu, ali nije mogao. Umesto toga podigao je čašu kao da nazdravlja; međutim, niko nije pio s njim.

»Idiot«, reče Elizabet.

Postalo mu je hladno. Elizabet odgurnu svoj tanjir i popi vino. Unse su joj bile tamno crvene; Amar se oslonio unazad, naizgled opušteno, ali bilo je očigledno da mu je neprijatno.

»Kako možeš sedeti za sto u takvom stanju?« upitala je Elizabet. »Zar nisi mogao prvo otići i srediti se, a onda doći da jedeš. Stid me je što me vide s tobom.«

»Put je bio dug i težak«, prošaputao je Sepo.

»Uvek prigovori!«

Elizabet je u svoju čašu sipala još vina.

»Dala sam mu tvoje odelo, nemaš ništa protiv, zar ne?« rekla je, prijateljskim tonom. »Bio je gladan i, pošto se ti nisi vraćao, pomislila sam da može doći ovamo da jede.«

Nagnula se napred i spustila ton. »Kaži mi kako da ga se oslobodim. Kači se za mene kao prilepak. Pogledaj kako se smeši. Dupelizac!«

Konobar je Sepu doneo tacnu sa salatam. Pokušao je da podigne viljušku, ali prsti su mu bili suviše debeli i kruti. Stresao se od hladnoće i umora.

»Što ne odeš na spavanje. Ne mogu da te gledam takvog«, reče Elizabet.

»Da li si htela da me ubiješ?« pitao je Sepo.

»Ne budi šašav. Hteli smo samo da budemo malo sami. Trebao si da stopiraš, ima mnogo vozila na putu. Ne možeš mene kriviti.«

Pogledala je u Sepa i Amara i tihim glasom, veoma polako, reče:

»Mrzim muškarce« i napusti prostoriju. Sepo je video kako je otišla u dvorište, skljkokala se u ležaljku i počela da pije iz boce. Sepo je osetio mučninu, soba mu se okretala, zvonjenje u ušima pojačalo. Ustao je nesigurnim koracima i izašao kroz ista vrata kao i njegova žena, otvorio druga vrata iz dvorišta koja vode u hodnik, pratio ga sve dok nije stigao do svoje sobe, napravio nekoliko koraka prema prozoru, zgrabio prozorsku dasku, letimično pogledao tirkiznu vodu osvetljenu s dna i Elizabet kako leži izgubljeno, raširenih butina, s bocom u ruci, na njenom licu nešto beskrajno neutješno i definitivno, pre nego što je svet postao crn, pao je na pod i izgubio svest.

S engleskog:
Elza Vuletić